

DOI: <https://doi.org/10.54937/dspt.2025.25.4.84-91>

Compensatory Tools in Language Learning for Students with Dyslexia

Kompenzačné pomôcky vo výučbe jazykov u študentov s dyslexiou

Viera Rassu Nagy

Abstract

Dyslexia presents a significant challenge in foreign language acquisition, particularly in reading, phonological processing, and the automatization of language rules. In response, educational practice increasingly employs compensatory tools to mitigate these difficulties. Effective aids include digital dictionaries, audiovisual materials, graphic organizers, and adapted study texts. These tools support multisensory learning and reduce students' cognitive load. Research confirms that integrating compensatory strategies into mainstream teaching improves academic outcomes for students with dyslexia. This paper highlights the importance of inclusive education that ensures equal opportunities for all learners.

Keywords: Dyslexia. Foreign languages. Compensatory tools. Inclusive education. Individual approach. Multisensory learning. Pedagogical strategies.

Úvod

Špecifická vývinová porucha čítania, dyslexia predstavuje výraznú výzvu v osvojovaní si cudzích jazykov, pričom študenti s týmto špecifickým poruchovým učením často narážajú na ťažkosti v dekodovaní písaného textu, fonologickom spracovaní a automatizácii jazykových pravidiel. V reakcii na tieto výzvy sa v pedagogickej praxi čoraz častejšie využívajú kompenzačné nástroje, ktoré pomáhajú zmierniť negatívny vplyv dyslexie a podporujú efektívne učenie v inkluzívnom prostredí (Magová, 2022).

Vzhľadom na tieto údaje je zrejmé, že je naliehavo potrebné nastaviť vyučovanie tak, aby bolo čoraz prístupnejšie, inkluzívnejšie, bez bariér a čo najviac prispôsobené individuálnym potrebám a individuálnym charakteristikám žiakov, s cieľom predchádzať predčasnému ukončeniu školskej dochádzky a sociálnemu vylúčeniu mladých ľudí (Organizácia Spojených národov, 2015 a Odporúčanie Európskej únie z 22. mája 2018).

Medzi najvýznamnejšie kompenzačné prostriedky patria digitálne technológie, vizuálne pomôcky a edukačné materiály. Softvérové aplikácie s podporou textu na reč, interaktívne vzdelávacie platformy či špeciálne typy písma (napr. Open Dyslexie) umožňujú študentom ľahšie spracovávať informácie a zlepšovať ich čitateľské schopnosti. Grafické organizátory a pojmové mapy napomáhajú pri štrukturalizácii učiva, čím znižujú kognitívne preťaženie a podporujú vizuálne učenie. Rovnako dôležité sú modifikované papierové materiály, ako zjednodušené texty so zvýraznením kľúčových slov, farebne odlíšené informácie a interaktívne cvičenia.

Výskum naznačuje, že efektívne riešenia zahŕňajú využitie kompenzačných nástrojov, ktoré pomáhajú zmierniť tieto výzvy a podporujú inkluzívne vzdelávanie (Fletcher a kol., 2007).

Dostupné intervencie používané pri učení tejto skupiny žiakov vytvárajú priestor pre súčasný stav vzdelávacích intervencií pre žiakov s dyslexiou. Výsledky tohto systematického prehľadu literatúry ukazujú trendové intervencie, používané senzorické prístupy a ťažkosti s učením žiakov s dyslexiou. Prieskum ukazuje, že v súčasnosti sú trendové technologické intervencie, najmä aplikácie a hry, pričom haptická technológia je v úplne počiatočnom štádiu. Najčastejšími senzorickými prístupmi boli vizuálne a sluchové, nasledované kinestetickými a taktilnými, pričom intervencie sa zamerali najmä na netechnologické a technologické intervencie.

V oblasti vzdelávacích intervencií pre žiakov s dyslexiou stále existuje mnoho otvorených otázok a výskumných príležitostí, keďže väčšina výskumníkov využívala vizuálne a sluchové prístupy na spätnú väzbu a vedenie týchto žiakov, zatiaľ čo kinestetické a hmatové vnemy im chýbajú (Magová, 2018; Javed a kol., 2024). Vo všeobecnosti platí, že pri výbere akejkoľvek metódy a prístupu sa musí vychádzať z individuálnych potrieb dieťaťa, musia sa mu vytvoriť vhodné podmienky a prostriedky na rozvoj čiastkových funkcií k rozvoju jeho kompetencií a stanovenie reedukácie, ktorá vychádza z aktuálneho stavu dieťaťa a konkrétnych prejavov poruchy (Franková, 2012).

Kompenzačné a podporné opatrenia sú dôležitou súčasťou inkluzívneho vzdelávania, pretože pomáhajú študentom s rôznymi špeciálnymi potrebami efektívne sa zapájať do vyučovania.

Patria sem:

- použitie technologických pomôcok (napr. softvér na čítanie textov, interaktívne aplikácie);
- alternatívne spôsoby učenia (napr. audioknihy, vizuálne podnety, myšlienkové mapy);
- úprava formy písomných prác (možnosť odpovedať ústne namiesto písomne);
- predĺžený čas na skúšky a testy (aby sa študenti dokázali sústrediť a spracovať informácie).

Podporné opatrenia sú „úlavy“, ktoré umožňujú študentom vynechať niektoré aktivity alebo prispôbiť obsah ich potrebám. Nemajú za cieľ „nahradit’ učenie“, ale upraviť podmienky tak, aby neboli znevýhodnení. Patria sem: oslobodenie od písania diktátov (ak má študent výraznú poruchu písania); úprava hodnotenia (napr. viac zohľadňovania ústneho prejavu); zníženie množstva textu na učenie (napr. použitie stručných a zjednodušených materiálov); obmedzenie časovo náročných domácich úloh (aby sa znížil stres a tlak na výkon). Dané opatrenia zabezpečujú, že študenti so špecifickými potrebami môžu „dosahovať úspech v učení bez zbytočných bariér.“

Adaptácia kompenzačných a podporných opatrení v inkluzívnom vzdelávaní

V školskom prostredí sa podporné opatrenia uplatňujú na základe individuálnych vzdelávacích plánov, ktoré zohľadňujú špecifické potreby žiaka. Výskum ukazuje, že flexibilné pedagogické prístupy umožňujú efektívne využitie alternatívnych foriem hodnotenia, čím sa minimalizuje negatívny dopad ŠPU na akademické výsledky (Fletcher et al., 2007; Reid, 2005).

Trieda nie je homogénne, ale heterogénne prostredie, teda prostredie zložené zo študentov, ktorí sa od seba navzájom líšia. Bohužiaľ, „vo vzdelávacej realite sa často stáva, že jednotlivci s dyslexiou nie sú schopní dosiahnuť vysokú úroveň jazykovej kompetencie kvôli neoptimálnej interakcii medzi ich charakteristikami a používanými glotodidaktickými metodikami“ (Daloiso, 2020). Preto je potrebné zaviesť inkluzíve vyučovanie zamerané na individuálneho študenta a schopné posilniť individuálne charakteristiky a rozmanitosť jednotlivých študentov, vrátane tých s dyslexiou. To znamená, že je potrebné zvážiť myšlienku vyučovacej metódy „charakterizovanej návrhom mnohých alternatívnych metód učenia k tradičným alebo rozšírenejším použitím množstva nástrojov, prostredníctvom ktorých môžu títo študenti rôznymi spôsobmi využiť svoj potenciál, posilniť svoje silné stránky, minimalizovať riziko sociálnej izolácie a potláčať demotiváciu či rezignáciu, ktorá by spôsobila stagnáciu študenta už aj tak v nízkom sebadomí a nízkej motivácii (Chiappetta Cajola & Traversetti, 2017, s. 34-35).

Podľa Salvatoreho Nocera, talianskeho odborníka na inkluzívne vzdelávanie, je školská inklúzia prvým krokom k sociálnej inklúzii, pričom vzdelávanie je nevyhnutné na zabezpečenie rovnocenných príležitostí pre študentov so špeciálnymi potrebami (Nocera, Canevaro & Ciambone, 2021).

Napríklad taliansky systém inkluzívneho vzdelávania, ktorý Nocera podrobne opisuje vo svojich publikáciách (*L'inclusione scolastica in Italia*, 2021; *Normativa sui BES*, 2013), sa vyznačuje komplexným legislatívnym rámcom, ktorý podporuje individuálny vzdelávací prístup prostredníctvom kompenzačných a dispenzačných opatrení.

Podľa Noceru je dôležité, aby inkluzívne vzdelávanie nebolo vnímané iba ako administratívne opatrenie, ale aby sa aktívne implementovalo do pedagogických stratégií, ktoré umožňujú študentom rozvíjať svoje schopnosti a minimalizovať dopad obmedzení na ich akademické výsledky (Gli sviluppi dei processi inclusivi nella scuola italiana, 2021).

Kompenzačné pomôcky ako facilitátor vzdelávania

Jeden z najúčinnějších spôsobov výučby jazykov u študentov s dyslexiou je multisenzorický prístup, ktorý zapája viaceré zmyslové kanály, vrátane zraku, sluchu a hmatu. Napríklad metóda Orton-Gillingham sa široko využíva pri vyučovaní jazykov a je založená na štruktúrovanom a postupnom prístupe na zlepšenie fonologického dekódovania (Snowling & Hulme, 2012).

Bez toho, aby sme chceli kritizovať klasickú frontálnu hodinu, s cieľom vytvoriť prostredie, ktoré uľahčuje učenie, sa však považuje za potrebné reštrukturalizovať tradičný prístup k výučbe a v tomto prípade k výučbe jazykov. Napríklad na zníženie prekážok v učení existujú pomôcky alebo facilitátory, alebo takzvané kompenzačné nástroje a dispenzačné opatrenia, ktoré môžeme prijať s cieľom dosiahnuť výučbu, ktorá je dostupná aj pre študentov s poruchami učenia. Tieto nástroje majú zásadný význam, pretože vedú študenta s poruchami učenia k produktívnemu využívaniu jeho kognitívnych zdrojov, čím ho robia sebavedomejším pri plnení úloh a aktívnejším pri budovaní jeho inteligencie (Chiappetta Cajola & Traversetti, 2017). Schematické znázornenia (diagramy, grafy a mapy) patria medzi najrozšírenejšie kompenzačné nástroje a sú najúčinnějšíe pre študentov s poruchami učenia, pretože sú veľmi užitočné pri znížení zaťaženia pamäte. Dokážu zvýrazniť akékoľvek medzery v pochopení učiva a urobiť mentálnu reprezentáciu študovaného predmetu použiteľnejšou a jasnejšou. Je známe, že informácie usporiadané v schematickom znázornení majú výhodu v tom, že zviditeľnia vzťahy medzi pojmami, čo v lineárnom texte nemusí byť také zrejmé (Fogarolo, Scapin, 2010).

V nasledujúcom tabuľkovom spracovaní sú zobrazené pomôcky vhodné pre žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, s rozdelením do troch kategórií.

Tabuľka 1: Podpora pre žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami vo výchovno-vzdelávacom procese I.

digitálna podpora žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami	vizuálne a/alebo digitálne slovníky, multimediálne slovníky, online prekladač
	elektronické organizéry, tabuľky
	audiopoznámky, diktafón s ovládaním hovoreného jazyka
	internetové denníky synchronizované s mobilným telefónom
	audioknihy, učebnice na CD-ROM a v digitálnom formáte,
	audiovizuálne médiá
	elektronický register
	technologické kompenzačné nástroje
	kompenzačné nástroje vizuálneho učenia
	nástroje na kompenzáciu papiera/materiálu
	tachoskopia
	interaktívna tabuľa
	počítač, tlačiareň so skenerom, tablet, MP3 prehrávač, USB kľúč
	pero, ktoré skenuje
	e-mail triedy (Dropbox);
vzdelávacia podpora žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami	fotoaparát:
	špecifický vzdelávací softvér (optické rozpoznávanie znakov – OCR, Carlo Mobile PRO, SuperMappe, Personal Reader MAP, ALFA Reader, LeggiXme, SuperQuaderno, ePICO! atď.).
	predbežní organizátori
	grafické organizátory
	stručné konceptuálne prehľady
	farebne odlíšené texty
	časové osi a sekvenčné schémy
	obrázky a ikony
tlačené/papierové a iné materiály	digitálne pomôcky
	talianske a cudzie jazykové slovníky, synonymá a antonymy
	glosáre, tabuľky slovies, vzorce, tabuľky
	atlasy
	učebnice s ilustráciami a schematickými znázorneniami
	pracovné listy, pracovné zošity
	poznámky so skratkami; denník/program
	ľahko použiteľný materiál (farebné, laminované a dierované zakladače, krúžkové zakladače, vizuálne registre, samolepiace papieriky, predmetové rozdeľovače, zvyrazňovače)
	časové schémy

Zdroj: vlastné spracovanie

Kompenzačné opatrenia ako podpora inkluzívneho vzdelávania

Spolu s využívaním kompenzačných opatrení môžu žiaci so špecifickými poruchami učenia využívať aj tzv. dispenzačné opatrenia, teda opatrenia na oslobodenie od určitých požiadaviek z používania určitého materiálu, z vykonávania úlohy, zo štúdia predmetu, z povinnosti vykonávať nejakú činnosť (Chiappetta Cajola, Traversetti, 2017, s. 94).

Tabuľka 2: Podpora pre žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami vo výchovno-vzdelávacom procese II.

Podporné opatrenia žiakom so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami	používanie papierového slovníka
	čítanie nahlas
	komplexné štúdium celej kapitoly alebo viacerých kapitol učebnice v jednej relácii.
	prepis dlhých textov z diktátu
	štúdium mnemotechnických pomôcok (abeceda, definície, násobilky, vzorce atď.)
	nadmerné množstvo domácich úloh
	neplánované skúšanie
	vykonávanie viacerých hodnotiacich testov v tesnej blízkosti (v rovnakom čase)
	vykonávanie testov v časoch určených pre danú hodinu.

Zdroj: vlastné spracovanie

V rámci využívania kompenzačných pomôcok a podporných opatrení zohrávajú pedagogickí zamestnanci zásadnú úlohu. V skutočnosti sa nedá predpokladať, že jednoduché používanie určitých zariadení alebo nástrojov stačí na uľahčenie učenia študentov s ťažkosťami; skôr je to celá vyučovacia činnosť, ktorá musí byť nastavená tak, aby vytvorila vzdelávacie prostredie, ktoré odráža individuálne ťažkosti a rôzne štýly učenia. Úlohou učiteľa je určite aj podporovať efektívnu metódu učenia a práce, ktorá zohľadňuje objektívne ťažkosti žiaka s dyslexiou, aby spolu s ním a rodičmi identifikovala najefektívnejšie možné operatívne opatrenia (Fogarolo & Scapin, 2010, s. 18-19).

Záver

Na základe uvedených poznatkov možno konštatovať, že dyslexia ako špecifická porucha učenia predstavuje významnú výzvu v procese osvojovania si cudzích jazykov, najmä v oblastiach vyžadujúcich fonologickú presnosť, automatizáciu jazykových pravidiel a schopnosť efektívneho čítania. Vzhľadom na individuálne potreby týchto žiakov je nevyhnutné implementovať do vyučovacieho procesu kompenzačné a podporné nástroje, ktoré rešpektujú ich tempo učenia a spôsob spracovávaní informácií. Digitálne slovníky, audiovizuálne materiály, grafické organizátory či upravené študijné texty zohrávajú kľúčovú úlohu pri multisenzorickom učení, ktoré znižuje kognitívne zaťaženie a zároveň zvyšuje angažovanosť žiaka.

Výskumy potvrdzujú, že systematické začlenenie týchto pomôcok do každodennej pedagogickej praxe vedie k zlepšeniu školských výsledkov žiakov s dyslexiou, ale zároveň podporuje ich sebadôveru a motiváciu. Tieto zistenia poukazujú na potrebu aktívneho rozvoja inkluzívneho prístupu vo vzdelávaní, ktorý sa neobmedzuje len na formálne prispôbenie výučby, ale

zahŕňa aj citlivý pedagogický prístup, ochotu hľadať individuálne riešenia a vytvárať podporné prostredie pre všetkých žiakov.

Inkluzívne vzdelávanie tak nie je len o zabezpečení rovnakého prístupu k vzdelaniu, ale aj o vytváraní priestoru, kde každý žiak – bez ohľadu na svoje ťažkosti – môže rozvíjať svoj potenciál a aktívne participovať na vyučovaní. V tomto kontexte vystupujú kompenzačné stratégie ako prirodzená súčasť kvalitného pedagogického procesu, ktorý reflektuje rôznorodosť žiakov a smeruje k rovnocennosti vo vzdelávacích príležitostiach.

Bibliografia

- DALOISO, M. 2020. Il contributo della Linguistica Educativa italiana alla ricerca sui bisogni speciali. *EL.LE*, 2020, 9(2), 219-231.
<https://doi.org/10.30687/ELLE/2280-6792/2020/02/004>
- FISCHER, K. 2018. Digital Learning for Dyslexic Students. *Educational Technology Journal. Teaching and Teacher Education*, 2018, 1.
- FLETCHER, J. M., LYON, G. R., FUCHS, L. S., BARNES, M. A. 2007. *Learning disabilities: From identification to intervention*. New York: Guilford.
- FOGAROLO, F., SCAPIN, C. 2010. *Competenze compensative. Tecnologie e strategie per l'autonomia scolastica degli alunni con dislessia e altri DSA*. Trento: Erikson, 2010. 224 s. ISBN 88-613-7645-2.
- FRANKOVÁ, A. 2012. *Podmienky úspešného vzdelávania žiakov s vývinovými poruchami učenia v inkluzívnej škole v Slovenskej republike*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. 197 s. ISBN 978-80-210-6022-7.
- CHIAPPETTA, C., TRAVERSETTI, M. 2017. *Metodo di studio e DSA. Strategie didattiche inclusive*. Roma: Carocci, 2017. 222 s. ISBN 88-746-6769-8.
- JAVED, S., MUNIANDY, M., LEE, C. K., HUSNI, H. 2024. Enhancing teaching and learning for pupils with dyslexia: A comprehensive review of technological and non-technological interventions. *Education and Information Technologies*, 2024, 29(8), 9607-9643.
<https://doi.org/10.1007/s10639-023-12195-5>
- MAGOVÁ, M. 2018. Špecifické vývinové poruchy učenia a stratégie určené k podpore žiakov so špecifickými vývinovými poruchami učenia. *Studia Scientifica Facultatis Paedagogicae Universitas Catholica Ružomberok*, 2018, 17(4), s. 99-110.
- MAGOVÁ, M. 2022. Reeducácia dyslexie v kontexte prístupov špeciálnych pedagógov. *Expresivita vo výchove V*. České Budějovice: Vysoká škola technická a ekonomická v Českých Budějovicích, 2022, s. 228-240. ISBN 978-80-7468-197-4.

- NOCERA, S. 2013. Normativa sui BES: meno chiacchiere e più applicazione. *La letteratura e noi*, 2013, 12(4).
- NOCERA, S. 2021. Gli sviluppi dei processi inclusivi nella scuola italiana. In: *Minority Reports : Cultural Disability Studies*. Mimesis Edizioni, 2021.
- NOCERA, S., CANEVARO, A., CIAMBRONE, R. 2021. *L'inclusione scolastica in Italia: Percorsi, riflessioni e prospettive future*. Trento: Erickson, 2021. 587 s. ISBN 88-590-2533-8.
- RADA EÚ. 2018. *Odporúčanie Rady z 22. mája 2018 o kľúčových kompetenciách pre celoživotné vzdelávanie*. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&from=en](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=en)
- REID, G. 2005. *Dyslexia: A Complete Guide for Parents*. Edinburg: John Wiley & Sons Ltd, 2005. 213 s. ISBN 0-470-86312-9.
- SCHNEIDER, E., CROMBIE, M. 2003. *Dyslexia and Foreign Language Learning*. London: David Fulton Publishers, 2003. 128 s. ISBN 978-02-034-5870-9.
- SNOWLING, M., HULME, C. 2012. *The Science of Reading: A Handbook*. Hoboken: Wiley-Blackwell, 2012. 900 s. ISBN 978-1-119-70513-0.

PaedDr. Viera Rassu Nagy, PhD.

Katedra špeciálnej pedagogiky

Katolícka univerzita v Ružomberku, Pedagogická fakulta

Hrabovská cesta 1, 034 01 Ružomberok

viera.nagy@ku.sk